

KLASICI TEOLOGIJE II.

Copyright © 2007, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb
Sva prava pridržana

Nakladnik
Golden marketing-Tehnička knjiga
Jurišićeva 10, Zagreb

Za nakladnika
Ana Rešetar

Recenzenti
dr. sc. Ivan Kordić
dr. sc. Stjepan Kušar
dr. sc. Tomislav Z. Tenšek

Naslov izvornika:
Klassiker der Theologie
Zweiter Band: Von Richard Simon bis Dietrich Bonhoeffer
© C. H. Becks'sche Verlagbuchhandlung (Oscar Beck), München 1981

ISBN 978-953-212-004-2 (cjelina)
ISBN 978-953-212-006-6

KLASICI TEOLOGIJE

KNJIGA DRUGA
OD RICHARDA SIMONA
DO DIETRICHA BONHOEFFERA

Priredili

Heinrich Fries i Georg Kretschmar

Prevele s njemačkog

Marina Miladinov

Blanka Will

Stručna redakcija

Ivan Kordić

Golden marketing-Tehnička knjiga
Zagreb 2007.

Prijevod:

Marina Miladinov (7–69, 83–275, 294–319, 333–397)

Blanka Will (70–82, 276–293, 320–332)

Sadržaj

Predgovor	7
<i>Henning Graf Reventlow</i> : RICHARD SIMON (1638–1712)	9
<i>Dietrich Meyer</i> : NIKOLAUS LUDWIG, GROF VON ZINZENDORF (1700–1760)	23
<i>Philipp Schäfer</i> : JOHANN SALOMO SEMLER (1725–1791)	39
<i>Georg Schwaiger</i> : JOHANN MICHAEL SAILER (1751–1832)	51
<i>Hermann Peiter</i> : FRIEDRICH SCHLEIERMACHER (1768–1834)	70
<i>Friedrich Wilhelm Graf</i> : FERDINAND CHRISTIAN BAUR (1792–1860)	83
<i>Harald Wagner</i> : JOHANN ADAM MÖHLER (1796–1838)	106
<i>Georg Schwaiger</i> : IGNAZ VON DÖLLINGER (1799–1890)	119
<i>Heinrich Fries</i> : JOHN HENRY NEWMAN (1801–1890)	141
<i>Friedrich Wilhelm Kantzenbach</i> : WILHELM LÖHE (1808–1872)	162
<i>Johannes Sløk</i> : SØREN KIERKEGAARD (1813–1855)	176
<i>Karl H. Neufeld</i> : ALBRECHT B. RITSCHL (1822–1889)	190
<i>Peter Neuner</i> : ALFRED LOISY (1857–1940)	203
<i>Karl-Ernst Apfelbacher</i> : ERNST TROELTSCH (1865–1923)	221
<i>Hans-Jürgen Ruppert</i> : SERGEJ N. BULGAKOV (1871–1944)	242
<i>Alfred Gläßer</i> : PIERRE TEILHARD DE CHARDIN (1881–1955)	258
<i>Heinrich Fries</i> : RUDOLF BULTMANN (1884–1976)	276
<i>Werner Dettloff</i> : ROMANO GUARDINI (1885–1968)	294
<i>Trutz Rendtorff</i> : KARL BARTH (1886–1968)	306
<i>Eberhard Rolinck</i> : PAUL TILlich (1886–1965)	320
<i>Horst Bürkle</i> : AIYADURAI JESUDASEN APPASAMY (1891–1975)	333
<i>Georg Kretschmar</i> : DIETRICH BONHOEFFER (1906–1945)	345
Imensko kazalo	371
Pojmovno kazalo	385
Bilješke o autorima	393

Predgovor

Drugi svezak *Klasika teologije*, za razliku od prvoga, obuhvaća razmjerno kraće razdoblje: od Richarda Simona (umro 1712) do Dietricha Bonhoeffera (umro 1945) i Romana Guardinija (umro 1968). Ali ta relativno kratka epoha ispunjena je vrlo intenzivnom duhovnom dinamikom, koja je našla odraza i u teologiji.

Posljedice reformacije dovele su u različitim konfesijama do dotad nepoznatog razvoja teologije, koji je imao i raznovrsne posljedice. Napetosti između teologije i modernih prirodnih znanosti, novovjekovne filozofije, povijesne kritike i prosvjetiteljstva postale su temom teologije.

Uz to dolazi do pokušaja pomirenja novovjekovne filozofije s teologijom u njemačkom idealizmu, prije svega u Hegela i romantičara, kao i u teologiji koju je obilježio romantizam. Jednako djelotvoran bio je i pokušaj razgraničavanja predmeta kršćanske vjere, kojim se bavila teologija, od duha novovjekovlja, kako bi se očuvala različitost onoga kršćanskoga.

Kritika religije, koja je snažno nastupila u 19. i 20. st. od Feuerbacha i Marxa do Nietzschea i Freuda, raznoliko motivirani ateizam, relativizacija kršćanske religije poradi intenzivnog i ekstenzivnog susreta s religijama svijeta, novi svjetonazori i ideologije te iskustvo totalitarizma različitih sustava stavili su teologiju pred velike zadaće, s kojima se morala uhvatiti u koštac ako nije željela proći nemoćno i nezaštićeno pokraj vremena i ljudi.

Ti izazovi doveli su do susreta crkava i teologa koji su u tim crkvama djelovali, kao i do zajedničkih nastojanja u teologiji, do kakvih dolazi jedino onda kad postoji više teologija.

Istodobno je snažno procvjetali pokret ekumenizma – koji je potaknut nedaćom raskola među kršćanima tražio načine i ciljeve ostvarenja jedinstva – prisvojio teologiju i stavio je u službu tih načina i ciljeva. Drugi vatikanski koncil nije bio samo jedan od datuma u povijesti Katoličke crkve već događaj koji se ticao cijele Crkve, pa tako i teologije. On obilježava *point of no return*.

Tako će u klasicima teologije koji su predstavljeni u ovome svesku zaživjeti burna epoha posljednjih triju stoljeća do naših dana, a time i povijest koja je na presudan način obilježila našu sadašnjost i budućnost te kojom smo određeni svi mi: kršćani i nekršćani.

München, u jesen 1982.

Heinrich Fries
Georg Kretschmar

Henning Graf Reventlow

RICHARD SIMON (1638–1712)

Richarda Simona, redovnika koji je bio otpušten iz svojeg reda zbog sumnje u krivovjerje, kojega je svemoćni dvorski teolog Luja XIV., Kralja Sunca, Jacques-Bénigne Bossuet uporno osujećivao u objavljivanju djela biblijske kritike, i koji je naposljetku umro kao izopćenik u objektivno siromašnim uvjetima, iako je posjedovao bogatu knjižnicu, katolička biblijska znanost slavi danas kao jednog od svojih najznačajnijih zagovornika. Još prije nekoliko desetljeća bio je gotovo nepoznat,¹ a danas njegovo ime ne nedostaje niti u jednoj novijoj povijesti biblijske egzegeze. Bio je kritički um – a ipak potajni, iako neželjeni, pristalica isusovaca; izopćenik – a ipak se do kraja života nadao povratku u krilo svojega reda: taj samovoljni lik okreće prema nama dva lica.

I. Život²

Richard Simon rođen je 13. svibnja 1638. u bretonskom lučkom gradu Dieppeu, u skromnim uvjetima. Ondje je prije ukidanja Nanteskog edikta – koji je proglašen tek 1684. godine – živjela znatna hugenotska manjina. Stoga je razumljivo da se mjesni katolički župnik, Adrien Fournier, čuveni propovjednik, ogledavao ne bi li u jatu svojih ministranata i učenika mjesne škole primijetio kakva darovitog svećeničkoga kandidata. U oči mu je ubrzo upao mladi Richard, koji je potjecao iz stroge katoličke obitelji. Njegov otac bio je kovač – prema drugom izvoru krojač – te nije mogao financirati više školovanje svojega darovitog sina. Ali u Dieppeu se nalazila i podružnica jednoga vjerskog reda: oratorijanci su ondje držali kolegij. I sam je Fournier bio član toga reda, čiji je francuski ogranak 1612. godine osnovao kasniji kardinal Pièrre de Bérulle po uzoru na talijanski oratorij Philippa Nerija. Tako je Fournier postigao da Simon bude primljen u mjesni kolegij, gdje je ostao do kraja prve godine obveznog studija filozofije. Njegovu duhu, u osnovi naklonjenu racionalizmu, nije baš odgovarala mistično obojena duhovnost tog reda.³ U duši je bio kudikamo bliži isusovcima, budući da ga je privlačilo njihovo praktično orijentirano „semipelagijansko” stajalište. Dugo su trajale borbe između isusovaca i tada još utjecajnih jansenista, koji su središte imali u samostanu Port Royal u blizini Pariza i zastupali strogi augustinizam. I grad Rouen, u čiji se isusovački kolegij Simon uputio 1657. kako bi započeo drugu godinu na studiju filozofije, bio je uzburkan sukobima između „jansenista” i „semipelagijanaca”.⁴ Iako Simon ne piše puno o svojemu

¹ Usp. *R. Leconte*, Pour la troisième centenaire de Richard Simon (1638–1712). U: Nouvelle revue apologétique 67/68, 1938./39., 32–45. „Tko se sjeća Richarda Simona? Njegov je život slabo poznat, njegova djela nedostupna, koliki mu ne bi znali ni ime da ga nisu pronašli kod Bossueta?” (32). (Monografije navedene u bibliografiji citirane su samo s imenom autora).

² Usp. osobito najnovije monografije *Steinmanna* i *Auvraya*.

³ Usp. njihovu karakterizaciju kod *Steinmanna*, 19 i d.

⁴ *Auvray*, 12, navodi onodobnu pastirsku poslanicu mjerodavnog biskupa.

boravku u Rouenu, pretpostavlja se da su ga upravo ondje pridobili za isusovački antijansenizam. U listopadu 1658. vraća se oratorijancima i službeno započinje novicijat. I ovaj put Fournier je bio taj koji mu je isposlovao stipendiju za studij. Red je posjedovao novu zgradu u Parizu, u Rue d'Enfer, u kojoj je Simon bio smješten zajedno s ostalim novacima. Razlozi zbog kojih je ubrzo odustao od tog pokušaja nisu poznati; u svakom slučaju, već je u ljeto 1659. ponovno bio u Dieppeu. Ondje ga je, međutim, isprva samo ponovno dočekalo mučno siromaštvo njegove obitelji. Bilo bi mu nemoguće nastaviti studije da u pomoć nije priskočio novi mecena: bio je to njegov prijatelj, dobrostojeći opat de la Roque.⁵ On ga je nagovorio da zajedno odu u Pariz, na Sorbonnu, kako bi ondje započeli sa zajedničkim studijem koji će financirati de la Roque. Simon je studirao u Parizu od 1659. do 1662. godine. Uz uobičajeni, skolastički studijski program – prvenstveno se izučavao Toma Akvinski, dok se Descartesa nije predavalo – naučio je hebrejski i sirijski; grčki je, uz obvezni latinski, marljivo vježbao već na kolegiju u Dieppeu. Osobito se bavio crkvenom poviješću i biblijskom znanošću, a svoje znanje na oba područja produbio je nakon povratka u Dieppe detaljnim čitanjem crkvenopovijesne literature i suvremenih komentara.

Nakon nekog vremena, očito je ponovno zapao u financijske teškoće. Valja pretpostaviti da su ga takvi izvanjski razlozi potaknuli da se ponovno prijavi u novicijat kod oratorijanaca. U rujnu 1662. ponovno je primljen. Ali ni taj drugi pokušaj ni pošto nije prošao glatko. Simon je povremeno koketirao s mišlju da prijeđe isusovcima.⁶ Osobito nepodnošljivima činili su mu se propisi vezani za probnu godinu, prema kojima je bilo dopušteno isključivo duhovno i meditacijsko štivo, a bilo je zabranjeno čitati druge knjige. Naposlijetku je izbio posebnu dozvolu s kojom je mogao nadalje čitati Sveto pismo na izvornim jezicima kao i patrističku literaturu, prije svega Jeronima, i najbolje komentare.

Idućih godina povjerenje mu je nekoliko uglednih zadaća: od 1663. do 1664. godine bio je docent („régent”) za filozofiju na kolegiju reda u Juillyju. Od 1664. do 1666. i ponovno od 1668. do 1671. dobio je, među ostalim, zadatak sastaviti katalog za zbirku orijentalnih rukopisa, koju je neki oratorijanac donio iz Carigrada i koja je bila smještena u odličnoj knjižnici glavnog središta reda u Parizu, na Rue Saint-Honoré u blizini Louvrea. Prije svega je imao obilje vremena za privatne studije i priliku koristiti se izvanrednim pariškim knjižnicama, osobito golemom kraljevskom knjižnicom.

U razdoblju 1669.–1670. posvećen je za svećenika; nakon kratke epizode, od 1671. do 1672., u svojstvu kućnog učitelja mladoga talijanskog princa, Simon se vraća u oratorijansku kuću u Parizu. Razdoblje od 1670. do 1678., koje je proveo u Parizu, bilo je najplodnije u njegovu književnom djelovanju. Završilo je naglo, okončanjem njegova glavnog djela *Kritička povijest Starog zavjeta* (*Histoire critique du Vieux Testament*), čije je tiskanje završeno u proljeće 1678. Dobivena je dozvola za tisak cenzora Pirota, sindika teološkoga fakulteta, kao i višega generala reda, i sada se još samo čekalo na kraljev povratak iz Flandrije, budući da se Simon nadao dozvoli da monarhu osobno posveti svoje djelo. Kod nakladnika je ležalo spremno

⁵ Usp. *Auvray*, 15, bilj. 2.

⁶ Usp. zabilješku njegova biografa *Sansona*, u: *Auvray*, 17 i d.

1300 primjeraka, potpuno gotovih osim naslovne stranice i posvete. Tada je jedan primjerak sadržaja, koji se dijelio u promidžbene svrhe, pao u ruke Bossuetu. Bossuet (1627–1704), službeno dijecezanski biskup (Meauxa), uživao je na osnovi svoje književne slave veliki utjecaj na dvoru i smatrao se pozvanim štititi pravovjerje.⁷ Njegov je pogled pao na naslov 5. poglavlja: „Mojsije ne može biti autor svega onoga što se nalazi u knjigama koje mu se pripisuju.” Iako uopće nije osobno vidio djelo, Bossuet je pokrenuo i postigao zapljenu. Cijela je naklada konfiscirana i po službenom ukazu spaljena.

Izloženi pritisku, oratorijanci su već u svibnju 1678. isključili Simona iz reda. Nekoliko je godina još živio od nadarbine male župničke službe u Normandiji, koja mu je davala i titulu „piora Bollevillea”, kojom se otad redovito služio iako je se ponovno odriče već 1682. godine. Ipak, sve do kraja života svakoga je dana služio misu i ispunjavao svoju svećeničku dužnost. U vlastitim očima uvijek je ostao predani katolik. Ponovno se nastanio u Dieppeu, gajeći još neko vrijeme iluziju da bi se mogao vratiti u red i čak se pomiriti s Bossuetom. U tom drugom stvaralačkom razdoblju Simon je pisao prvenstveno djela posvećena Novom zavjetu, ali i polemičke rasprave protiv raznih autora. Godine 1694. teško ga je pogodio gubitak velikog dijela imovine: knjiga, namještaja, rukopisa i pozamašne svote novca, do kojega je došlo kad je britansko-nizozemska flota bombardirala Dieppe.

Nakon što mu zbog ustrajnog Bossuetova otpora nije uspjelo dobiti kraljevsku povlasticu za Francusku kako bi objavio francuski prijevod Novog zavjeta, koji je 1701. godine tiskan u Trévouxu, u neovisnoj kneževini Dombesu, dakle oslobođen bremena pariške cenzure, Simonova je stvaralačka snaga bila slomljena. Iako mu osobno nije pala ni dlaka s glave, obuzela ga je tolika tjeskoba da je nedugo prije smrti⁸ dao da se nekoliko velikih bačava punih njegovih papira prebaci preko gradskih zidina i spali vani, na otvorenom. Preživio je, među ostalim, rukopis prijevoda Petoknjžja, torzo velikog projekta prijevoda cjelokupnoga Starog zavjeta.

Dana 20. ožujka 1712. Simon je napisao oporuku.⁹ Unatoč skromnom načinu života, ostavio je iza sebe sedam tisuća libri u gotovini i dragocjenu knjižnicu.¹⁰ Preminuo je 12. travnja od groznice, a pokopan je u župnoj crkvi u Dieppeu.¹¹

II. Djelo

U katoličkoj Francuskoj krajem 17. i početkom 18. stoljeća pripadnost redovničkom svećenstvu bila je gotovo jedina moguća materijalna osnova za intelektualnu dokolicu. U takvim je okolnostima Simon vodio tipičan život literata, provode-

⁷ Usp. članak o njemu u: *Theologische Realenzyklopädie*, sv. 7, 1981., 88-93.

⁸ Prema izvještaju njegova biografa Martinièrea. U: *Simon, Lettres choisies*, sv. I⁴, 99. – *K. H. Graf*, 239, bilj., sumnja u vjerodostojnost te anegdote. Martinière ni tada ni kasnije uopće nije bio na mjestu zbivanja. – Usp. ipak o drugim verzijama događaja i njegovoj vjerojatnosti: *Auvray*, 150-152.

⁹ Pratekst je sačuvan i otisnut u: *Auvray*, 202 i d.

¹⁰ Pripala je katedralnoj crkvi u Rouenu, a prema jednom popisu iz 1746. godine sadržavala je brojne vrijedne rukopise, među kojima su bili i Simonovi autografi i knjige s njegovim vlastoručnim bilješkama na marginama. Većina je nestala tijekom Revolucije.

¹¹ *Auvray*, 210 i dalje, otisnuo je tekst njegova epitafa.

ći dane između folijanata, pisaćeg stola i kapelice. Njegova je književna produkcija, čak i ako se mjeri prema književnoj strasti karakterističnoj za doba baroka, bila enormna. Tijekom dva stoljeća, u kojima, doduše, nije bio potpuno zaboravljen,¹² ali ga se nije mnogo spominjalo, njegova djela gotovo uopće nisu iznova objavljiva- na.¹³ Tek se posljednjih godina pojavio velik broj novih izdanja, iako još uvijek nedostaje kritičko izdanje njegova opusa.

Tijekom spokojnih godina posljednjeg boravka u Parizu Simon je najprije pre- veo na latinski tri kratka spisa o euharistiji, grčkog patrijarha Gabrijela iz Filadelfije, poprativši ih opsežnim komentarom.¹⁴ Tu je osobito došla do izražaja njegova ljubav prema svemu orijentalnom, koju su pobudili studiji, bavljenje orijentalnim rukopi- sima i poznanstvo sa Židovom Jonom Salvadorom, koji je došao u Pariz. Za razli- ku od većine suvremenika, Simon je s naklonošću gledao na židovstvo¹⁵ i čak je na- pisao jedno djelo u obranu progonjenih Židova Metza.¹⁶ I njegov prijevod putopisa papinskog legata Jeronima Dandinija s poslanstva maronitskom patrijarhu u Liba- nonu 1596./97. (tiskano 1656. g.) s talijanskog može se pripisati njegovoj strasti pre- ma svemu orijentalnom.

Projekt ekumenskog prijevoda Biblije, o kojemu je Simon 1676./77. pregovarao s pastorima Claudeom i Allixom iz reformiranoga konzistorija u Charentonu (kraj Pariza), doimlje se iznenađujuće moderno.¹⁷ Protestanti su se još uvijek koristili starim, više puta doradivanim Olivetanovim izdanjem iz 1535. godine i stoga su uglav- nom bili spremni povjeriti novi prijevod Simonu, koji je već stekao ugled stručnja- ka. Pothvat ipak nije dospio dalje od plana za *Projekt francuskog prijevoda Biblije* s komentarom, koji je Simon kasnije upotrijebio kao uvod u III. dio svoje *Kritičke po- vijesti Starog zavjeta*;¹⁸ izgon protestanata 1685. godine označio je njegov kraj.

Kritička povijest Starog zavjeta sastoji se od tri knjige, u kojima Simon obuhva- ća cjelokupnu tadašnju biblijsku znanost: knjiga I.: *O hebrejskom tekstu Biblije od Mojsija do našeg doba*, bavi se poviješću teksta i tekstualnom kritikom; knjiga II.: *Najvažniji prijevodi Biblije*, govori o starim prijevodima (kao što su Septuaginta, Vulgata itd.), a knjiga III. o problemima vezanim za suvremene prijevode i o novi- jim komentatorima. Nakon objavljivanja *Kritičke povijesti Starog zavjeta*, uslijedio je književni spor u koji se, među ostalima, umiješao i čuveni nizozemski učenjak Eze- chiel Spanheim.¹⁹ Odgovor na Spanheimovu oštroumnu kritiku Simon je ubacio, zajedno s kritikom, u novo izdanje 1685. godine.²⁰ Ali najvažniji od svega bio je po- lemički spis protiv Simonova izdanja, koji je objavljen anonimno u obliku pisma, či-

¹² Usp. bibliografiju s djelima iz 19. stoljeća koja govore o njemu.

¹³ Izuzetak su dva sveska o Novom zavjetu, koje je iznova izdao *Semler*, vidi dolje.

¹⁴ *Fides Ecclesiae Orientalis...*, Pariz, 1674. (Puni naslov u: *Auvray*, Bibliographie, br. A 2).

¹⁵ O Simonovu odnosu prema židovstvu usp. *M. Yareni*, La vision des Juifs et du judaisme dans l'oeuvre de Richard Simon. U: *Revue des études juives* 129, 1970., 179-203.

¹⁶ *Factum...* (otisnuto u: *Bibliothèque critique*, sv. I, 109-131).

¹⁷ Izdašni prikaz događaja u: *Bernus*, 24-30; usp. također: *Steinmann*, 93-96; *Auvray*, 36-38.

¹⁸ Izdanje iz 1685. (1967), 352 i d.

¹⁹ *E. Spanheim*, Lettre à un ami..., Pariz, 1678.; Amsterdam, 1679. U: *Histoire*, izdanje iz 1685., 565 i dalje. Sadržaj je najiscrpnije prikazao *Mirri*, 72 i dalje.

²⁰ Réponse à la Lettre de Mr. Spanheim... U: *Histoire*, 625 i d.

ji je autor bio Jean Le Clerc (Johannes Clericus, 1657–1736²¹), kasnije najistaknutiji protestantski nakladnik Biblije toga doba: *Sentimens de quelques théologiens de Hollande...*, Amsterdam 1685., u kojemu je istaknuo svoje ideje s područja biblijske kritike oštrije nego u kasnijim opsežnim komentarima uza Stari zavjet. Simon je odgovorio 1685./86. spisom *Odgovor (Réponse)*,²² nakon kojega je odmah uslijedila Le Clercova *Obrana (Défense)*,²³ čime je debata i završila. Simon se pak uhvatio u koštac s izdanjem crkvenih otaca u pedesetak svezaka opata Louisa-Elliesa du Pina u svojem djelu *Critique de la Bibliothèque de... du Pin* u četiri sveska, koje je objavljeno tek posmrtno, 1730. godine.

Drugi dio svojega životnog djela Simon je posvetio Novom zavjetu. O njemu je objavio ukupno tri sveska (sva tri u Nizozemskoj kako bi izbjegao cenzuru), koji tematski odgovaraju trima knjigama njegove *Kritičke povijesti Starog zavjeta: Kritička povijest teksta Novog zavjeta (Histoire critique du texte du Nouveau Testament, 1689)*, prema našim mjerilima, neka vrsta „uvoda” u Novi zavjet, bavi se jezikom i tekstom, starim i novim nakladnicima, poviješću i pitanjima autentičnosti. *Kritička povijest verzija Novog zavjeta (Histoire critique des versions du Nouveau Testament, 1690)* govori opsežno o starim i novim prijevodima, prije svega o suvremenom francuskom prijevodu, koji Simon kritizira do u najsitnije pojedinosti. Taj opsežni pothvat, zbirka egzegetskih svjedočanstava iz svih razdoblja crkvene povijesti, počevši od crkvenih otaca pa sve do Simonova doba, obuhvaća više od tisuću stranica te ponekad iskušava strpljenje čitatelja unatoč velikoj učenosti koja tu dolazi do izražaja.²⁴

I ta su novozavjetna izdanja potaknula dugotrajne sporove. Budući da je Simon u posljednja dva sveska novozavjetne trilogije oštro napao jansenistički prijevod Novog zavjeta iz Monsa, veliki je pobornik jansenizma Antoine Arnauld (1612–1694) napisao apologetički spis koji je objavljen 1691. godine.²⁵ Simon je odgovorio oštrom polemičkom studijom, usmjerenom protiv Arnaulda i Le Clerca: *Nove primjedbe o tekstu verzija Novog zavjeta (Nouvelles observations sur le texte et les versions du Nouveau Testament)*, koja je objavljena tek 1695. godine, nakon Arnauldove smrti. Ta je rasprava bez problema prošla cenzuru i čak dobila kraljevsku povlasticu, budući da je bila u skladu sa službenom antijansenističkom politikom.

Nakon neuspjeha ekumenskog projekta, Simon je nastavio raditi na vlastitu prijevodu Novog zavjeta, objavljenom 1701. godine. Taj se prijevod, međutim, nije temeljio na pratećem, već na Vulgati, u skladu sa službenom katoličkom politikom. Tek na nekim je mjestima Simon naveo odstupanja grčkoga teksta. Ipak, bilo je dovoljno samo nekoliko inovacija u prijevodu²⁶ koje su odstupale od poznatog teksta, i cijelo je djelo počelo djelovati sumnjivo. Nastavak, koji je trebao sadržavati prijevod

²¹ Usp. o njemu: *Kraus*, 70 i d.

²² Usp. bibliografiju.

²³ *Défense de Sentimens de quelques théologiens de Hollande... Contre la réponse du Prieur de Bolleville*, Amsterdam, 1686. (prettisak: Frankfurt/M., 1973).

²⁴ Usp. *Auvray*, 106.

²⁵ Arnauld, *Difficultés présentées à M. Steyart*.

²⁶ Primjeri u: *Auvray*, 136.

masoretskog teksta Staroga zavjeta na francuski, nije stigao dalje od nestalog ulomka iz Knjige postanka.

Ne smijemo zanemariti ni Simonove spise crkvene kritike: u djelu *Povijest podrijetla i razvoja crkvenih nadarbina (Histoire de l'origine et des progrès des revenus ecclésiastiques*, I. sv. 1684., II. sv. 1706) Simon kritizira bogatstvo koje je Crkva zgrnula tijekom svoje povijesti, kao i gomilanje misa, častohleplje redovnika i pohlepu svjetovnih vladara, suprotstavljajući zlorabama svoga doba čiste oblike pracrkve, čiju jednostavnost smatra očuvanom u istočnjačkim crkvama, ali i u prosjačkim redovima i, prije svega, u isusovaca koji su u svojim krugovima ukinuli nepotrebne molitve i obrede u prilog znanstvenom radu, koji je jedini po volji Bogu. Time iskazuje tipičan humanističko-prosvjetiteljski anticereemonijalizam.²⁷

Od spisa kasnijih godina valja prije svega navesti višestruko izdanu zbirku *Izabranih pisama (Lettres choisies)* u četiri sveska,²⁸ kao i četverosveščanu zbirku starijih spisa i drugih tekstova:²⁹ *Bibliothèque critique* (1708–1710). Tu se još jednom pojavljuje ključna riječ cjelokupnog Simonova životnog djela: „kritički” – a njezinim blištavim značenjem pozabavit ćemo se u nastavku ovog prikaza.

III. Značenje

Nije baš jednostavno steći prikladnu sliku o značenju životnog djela Richarda Simona. Razumljivo je da su se njegovim likom bavili uglavnom francuski znanstvenici³⁰ i da su njegovi obožavatelji bili skloni preuveličavanju uloge koju je odigrao, smatrajući ga ništa manje nego „ocem biblijske kritike”³¹ – pogotovo zato što je i sama katolička biblijska znanost u njemu vidjela svojeg začetnika.³² Pritom ćemo ovdje ostaviti po strani raspravu o tome treba li Simona smatrati čak braniteljem katoličkog pravovjerja protiv protestantske bibliolatrije – kako je on sam o sebi govorio, iako je Bossuet bio uvjeren u suprotno. Važnije je odlučiti koliku težinu valja pripisati njegovim doprinosima počecima kritičke biblijske znanosti.

U tom pogledu određena uloga pripada odnosu između njegove *Kritičke povijesti Starog zavjeta* i Spinozina³³ spisa pod naslovom *Tractatus Theologico-Politicus*.³⁴ Iako je to djelo objavljeno 1670. godine, čini se izvjesnim da ga je Simon dobio na uvid tek 1674./1675., kad je njegova *Povijest* već bila velikim dijelom dovršena. U predgovoru se izričito ograđuje od Spinoze³⁵ – ali ni ta primjedba, koja bi se možda mo-

²⁷ Usp. o tome: *Reventlow*, *Bibelautorität und Geist der Moderne*, 1980., *passim*.

²⁸ Nažalost, 1967. godine nije izašao pretisak 4. izdanja iz 1730. s Martinièreovim životopisom, nego nepotpuno 2. izdanje iz 1702.

²⁹ Između ostaloga sadrži otegnute i smušene sporove s čudnom knjigom *P. Fayditsa: Remarques sur Virgile et Homère et sur le style poétique de l'écriture Sante*, Pariz, 1705., u kojima autor napada i Simona.

³⁰ U starije doba osobito *Bernus* i *Margival*, a u novije *Steinmann* i *Auvray*.

³¹ *Bernus*, 3.

³² *Stummer*, *Deville*, *Steinmann*, *Margival*, učenik A. Loisyja, čini se da želi od Simona načiniti preteču katoličkog modernizma.

³³ Usp. o tome *Klassiker der Philosophie*. Ur. *O. Höffe*. Sv. I, 1981., 338-359.

³⁴ O tom odnosu usp. osobito: *Mirri*.

³⁵ *Histoire*, Preface, fol. 3b.

gla shvatiti kao službena izjava u samoobrani, ni pitanje vremenskog prvenstva tih dvaju djela uopće nisu od presudnog značenja. Važnije je najprije steći općenitu predodžbu o stanju biblijske znanosti krajem 17. stoljeća.

O „biblijskoj znanosti” u današnjem smislu riječi možemo u to doba govoriti samo uz velike rezerve. Povijesno-kritička metodologija koja bi bila usporediva s današnjom, gotovo se i nije razvila prije J. G. Eichhorna (1752–1827).³⁶ Simonova *Kritička povijest Starog zavjeta* velikim dijelom odražava – a to vrijedi u potpunosti i za tri sveska o Novom zavjetu – ondašnje stanje biblijske znanosti. Veliko značenje koje je pritom imala tekstualna kritika može se pojmiti samo ako se uzme u obzir ondašnje stanje dogmatskog vrednovanja hebrejskog teksta na protestantskoj strani i Septuaginte – kao osnove za Vulgatu, koja je od Tridentskog koncila prema rimokatoličkom nauku smatrana obvezujućim tekstom – na katoličkoj strani. U protestantskoj ortodoksiji su dvojica Buxtorfa³⁷ i drugi do krajnosti doveli nauk o verbalnoj inspiraciji – Duh Sveti je od riječi do riječi izdiktirao Bibliju autorima starozavjetnih i novozavjetnih spisa – do te mjere da su nadahnutom smatrali čak i masoretsku vokalizaciju (puktaciju) hebrejskog teksta. Na katoličkoj strani je oratorijanac Jean Morin (Johannes Morinus)³⁸ – kraće vrijeme Simonov sustanar – proglasio hebrejski tekst u masoretskoj verziji potpuno iskrivljenim, za razliku od Septuaginte koju je smatrao u svakom pogledu pouzdanom.³⁹ U prvoj točki priključio se liberalnom protestantu Ludwigu Capellusu,⁴⁰ dok je u drugoj zapao u suprotnu krajnost u prilog katoličkom obliku ortodoksije. U vezi s tim pitanjima Simon je zauzeo srednje stajalište, koje je kasnije postalo općeprihvaćeno: u njega nalazimo spoznaje da je hebrejsko (aramejsko) uglato pismo uvedeno tek poslije izgnanstva i da su u pratekst s vremenom ušle neke pogreške prepisivača, ali ne i svjesne krivotvorine. Za razliku od toga, Židovi su od raskola s kršćanima nastojali očuvati svoj biblijski tekst što je moguće neokrnjenijim. Međutim, od ključne važnosti je odlučno Simonovo odstupanje od dogmatskih skrivenih namjera karakterističnih za pozicije njegovih prethodnika: obznanio je da tekst Starog zavjeta valja tretirati prema istim pravilima kritike kao i sve druge stare rukopise; time što se distancirao od nauka o neposrednoj inspiraciji teksta, otvorio je prostor za kritičko preispitivanje biblijskog teksta. U bliskoj vezi s tim pitanjima je i projekt modernog prijevoda Biblije: koliko je senzacionalan bio i sam pokušaj da se barem u pojedinim ulomcima zaobiđe Vulgata i posegne za grčkim pratekstom Novog zavjeta, pokazuje Bossuetova borba protiv izdavanja dozvole za objavljivanje izdanja iz Trévouxa. U borbi za povijesno-kritičko preispitivanje Biblije protiv ortodoksnog biblicizma, važnu ulogu je imalo i pitanje vjerodostojnosti starozavjetne kronologije. Simon uvijek iznova napominje i također navodi protiv Spanheima, kao posebno važan rezultat svojeg načela razdvajanja dogmatskog i nadahnutog te povijesnog područja unutar Biblije, činjenicu da

³⁶ Usp. o njemu: *Kraus*, 133 i d.; također: *E. Sehmsdorf*, *Die Prophetenauslegung bei J. G. Eichhorn*. Göttingen, 1971.

³⁷ Usp. o njima: *Religion in Geschichte und Gegenwart (RGG)*³, sv. I, 1556 i d.

³⁸ Usp. o njemu: *P. Aury*, *Le P. Jean Morin (1591–1659)*. U: *Revue Biblique* 66, 1959., 397–414; *Kraus*, 46 i d.

³⁹ Usp. o tome: *Graf*, 180; *Kraus*, 47.

⁴⁰ Usp. *Kraus*, 47 i d.

je ono omogućilo rješavanje najvećih poteškoća u biblijskoj kronologiji.⁴¹ Budući da su biblijske knjige samo ulomci iz opsežnijih spisa, genealogije nisu nipošto potpune i ne mogu se uporabiti – kao što je u ono doba još bilo itekako uobičajeno⁴² – za cjelovitu kronologiju svijeta. Primjedba da se nikako ne mogu priznati samo oni perzijski kraljevi koji se spominju u Bibliji, nego da valja uzeti u obzir i profane izvore te upotpuniti svetu kronologiju profanom,⁴³ od izuzetne je važnosti za metodološki prijelaz na svjetovnu historiografiju oslobođenu tutorstva teologije.

Ipak valja reći i to da opservacije koje se mogu smatrati povijesno-kritičkima u užem smislu, a koje se mogu naći tu i tamo u Simona, po pravilu ne nude ništa novo. To vrijedi prije svega za iskaz u I. knj., 5. pogl., koji Bossuet kritizira, da Mojsije nije autor Petoknjžja, kao i za dodatne specifične argumente. To su već prije Simona ustvrdili Hobbes, Spinoza i drugi, a kudikamo prije njih i Karlstadt, Masius i Pereira;⁴⁴ Spinoza se pritom pozvao na odgovarajuću izjavu srednjovjekovnog židovskog egzegeta Ibna Ezre.⁴⁵ Simon na tom području nije otišao dalje od pojedinačnih opservacija te je metodološki još vrlo daleko od razlučivanja povijesne građe, koje je procvalo u 19. stoljeću.

Unatoč svoj neujednačenosti izvedbe, u kojoj postaje očito da puno toga još nije pojmio sasvim jasno, Simon je učinio odlučujući korak u usporedbi sa svojim prethodnicima u smjeru izgradnje metodološki uređene znanosti o uvodima. „Ono što je Biblija izvorno bila, kakve je izmjene pretrpjela, kakvu je sudbinu doživjela do današnjih dana, bila su pitanja na koja je trebalo odgovoriti u kritičkoj povijesti Biblije, a u odgovoru na njih nužno su se javljale sve one rasprave o tekstu, kanonu, prijevodima i komentatorima, koje su se obično pojedinačno iznosile u uvodima (Simonovih prethodnika).”⁴⁶ Kakvo je značenje spoznaja o tom cjelokupnome međudnosu svih pojedinačnih pitanja imala za povijesno-kritičko razumijevanje Biblije, može se procijeniti prema činjenici da nam je takav način postavljanja pitanja u međuvremenu postao posve samorazumljiv.

U tom kontekstu nalazimo teoriju pomoću koje je i sam Simon vjerovao da će moći uskladiti svoje kritičke opservacije s predajom o Mojsijevu autorstvu Petoknjžja, koju je branila Crkva. Radi se o njegovoj čuvenoj hipotezi da je Mojsije po uzoru na Egipćane namjestio „javne pisare” („öffentliche Schreiber”, „scribes” ili „écrivains publics”), koje bi se moglo nazvati i prorocima,⁴⁷ čija je zadaća bila da „stave na papir najvažnije događaje u državi i da čuvaju spise o njima u za to određenim arhivima.”⁴⁸

⁴¹ Usp. Histoire, 5, 38, 204 i d., 629.

⁴² Poznato je, među ostalim, djelo J. Usshera „Annales Veteris et Novi Testamenti”, 1650.–54. Još se Newton držao takvih kronoloških spekulacija na temelju biblijskih broječnih navoda.

⁴³ Histoire, 5.

⁴⁴ Usp. o tome također: Stummer, 5-35.

⁴⁵ Usp. B. de Spinoza, Theologisch-politischer Traktat. Ur. G. Gawlick, Hamburg, 1976., 139 i d.

⁴⁶ Graf, 172.

⁴⁷ Usp. Histoire, 2 i d., 15 i d.: „Prophetes ou Ecrivains publics”, „Scribes ou Prophetes”, „que les mots de Scribes & Prophetes sont synonymes”, 17 i *passim*.

⁴⁸ Histoire, 15, usp. 3, 16 i *passim*. Pritom su vjerski i državni poslovi u teokraciji bili usko povezani.

KLASICI TEOLOGIJE II.

Nakladnik

Golden marketing-Tehnička knjiga
Zagreb, Jurišićeva 10
tel.: 01/4810-819, 4810-820
faks: 01/4810-821
e-mail: gmtk@gmtk.net
www.gmtk.net

Urednik

Ilija Ranić

Lektorica

Alka Zdjelar-Paunović

Likovno rješenje korica

Studio Golden

Grafički urednik

Nenad B. Kunštek

Tisak i uvez

Profil International d.o.o., Zagreb

listopad 2007.

CIP zapis je dostupan u računalnom
katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 647581.